

Ordlista till Litteraturen lever – Antiken–1914

KOMPLETTERANDE ORDLISTA TILL
Litteraturen lever – Antiken–1914

Utarbetad av LISA IVERSTAM

LIBER

I boken *Litteraturen lever – Antiken*–1914 förklaras de skönlitterära textutdragens svåra ord och uttryck i marginalen. På s. 373 finns också en ordlista som förklarar litterära termer och begrepp.

Det här häftet innehåller förklaringar till ett antal övriga ord, uttryck och idiom som förekommer i ”berättelsen”, dvs. lärobokstexten.

Ordförklaringarna förklarar i första hand orden som de används i sitt sammanhang i boken. Semikolon skiljer olika förklaringar.

Först listas orden i den ordning de kommer, därefter listas idiom och uttryck separat, och sist i häftet ligger alla ord och uttryck som ingår alfabetiskt sorterade.

Till *Litteraturen lever* finns också ett häfte med kompletterande kreativa arbetsuppgifter och ett med de äldre texterna återberättade på modern svenska – laddas ner gratis från www.liber.se.

INNEHÅLL

ORD OCH UTTRYCK I DEN ORDNING ORDEN FÖREKOMMER

Antiken	3
Medeltiden	4
Renässansen	6
Upplysningen	7
1800-talet	9

IDIOM OCH UTTRYCK I DEN ORDNING DE FÖREKOMMER

Antiken	13
Medeltiden	13
Renässansen	13
Upplysningen	13
1800-talet	13

ALFABETISK FÖRTECKNING ÖVER ALLA ORD OCH UTTRYCK 14

ANTIKEN

SIDA

- 6 **hålla stånd** stanna och göra motstånd, försvara sig; hårda ut
6 **förslagen** listig, klurig
7 **raffinerad** förfinad, gärna på ett spännande eller elegant sätt
7 **skymf** (grov) förolämpning, kränkning
7 **knäppa någon på näsan** *bildligt*: att övermodigt, men betydelselöst, trakassera någon
7 **stå sig slätt** klara sig ganska dåligt mot, eller inför, någon eller något
7 **avancera** röra sig framåt, utvecklas, göra framsteg
11 **sarga** att tillfoga blödande skada, t.ex. genom att skära eller riva
11 **skymfa** förnäma, kränka
15 **den röda tråden** genomgående ämne eller tanke i exempelvis en text; sammanhang
16 **farhåga** oro för att något dåligt ska hända
24 **lysten** som känner starkt begär efter något
24 **huligan** skurk (i synnerhet en som bråkar och slåss)
26 **epitet** namn, eller namntillägg, på en person vilket har med dennes egenskaper att göra (*exempel*: ”den tjockskallige Sune”)
26 **ackompanjemang** musik som stödjer en melodi; ”komp”
38 **intrig** listig plan som syftar till att skada någon; handling i roman eller teaterstycke
38 **anfader** äldste kände förfader i en släkt; ”förfader”
39 **oförrätt** en handling som uppfattas som orättvis eller kränkande
40 **obönhörlig** låter sig inte bevakas trots vädjanden
42 **brutal** aggressiv, hänsynslös, våldsam
42 **småaktig** en person som lägger alltför stor vikt vid småsaker; snål (med materiella ting eller tjänster)
46 **fars** en teaterform, med situationskomik och förvecklingar (en antik genre, men ordet används i ungefär samma betydelse än idag)
52 **instruera** tala om för någon hur man ska göra något
52 **nyck** plötsligt infall, något man ”får för sig”
56 **stadsstat** en stad som i sig är en självständig stat (som om t.ex. Malmö skulle ha egen kung och flagga)
56 **epos** (storslagen) berättelse med starka och tappra gestalter där handlingen utspelar sig i förgången tid
56 **dåd** handling, inte sällan skadlig (men ”hjältedåd” är något positivt)
58 **saklig** inriktad på fakta, inte på värderingar eller känslor
58 **opartisk** någon som inte gynnar eller missgynnar någon annan
67 **legendarisk** som det berättas fantastiska historier om
68 **förkunna** tala om sin bestämda uppfattning, ofta i högtidlig form
68 **sedelärande** som lär ut god moral
69 **anslag** sätt att inleda (litterär) framställning; början
69 **kulminera** nå sin höjdpunkt (= kulmen), nå toppen
72 **magasinera** förvara i lagringsutrymme, lagra
74 **tema** idéer eller grundtankar i en text

MEDELTIDEN

SIDA

- 80 **hird** ett följe av fria krigare som frivilligt anslutit sig till en kung eller en annan mäktig man
- 80 **däst** uppsvälld och slö efter att ha ätit för mycket
- 85 **underordna** placera någon i en beroendeställning av någon annan
- 88 **råbarkad** hård och okänslig
- 88 **allierad** bundsförvant, i samma "lag" (= allians)
- 97 **etikett** regler för hur man uppför sig
- 97 **diskretion** att undvika att väcka uppmärksamhet
- 104 **intrig** listig plan som syftar till att skada någon, även handling i roman eller teaterstycke
- 111 **auktoritet** en person (grupp, institution) som har inflytande över en annan person
- 111 **trossats** kortfattad sammanfattning av det som en religiös eller vetenskaplig lära står för
- 111 **nagelfara** noggrant granska varje detalj
- 112 **lättsinne** brist på eftertanke och allvar
- 112 **realism** konst och litteratur som skildrar verkligheten
- 113 **examina** examen
- 113 **teologi** en religions lärosystem; "teorin bakom religionen"
- 113 **fakultet** avdelning vid ett universitet där ämnen som har med varandra att göra ingår (t.ex. språkfakulteten)
- 113 **cynisk** föraktar människor och bryr sig inte om andras olyckor och lidanden
- 114 **ockrare** någon som (privat) lånar ut pengar mot väldigt hög ränta
- 114 **spekulant** någon som vill köpa (värdefull) egendom
- 114 **realistisk** liknar verkligheten och förskönar den inte; har sinne för vad som är praktiskt genomförbart (*realismen* är också en litterär riktning från 1800-talet och framåt)
- 114 **omkväde** ett slags refräng i en dikt (framförallt i de medeltida balladerna)
- 119 **barbari** brist på kultur och förfinat levnadssätt
- 119 **missionera** arbeta med att sprida en (viss) religion
- 119 **undersäte** medborgare i en stat, en som står under statens makthavare i rang
- 119 **sitta trångt** *bildligt*: befinna sig i en svår position
- 120 **stifta lagar** skapa eller inrätta lagar
- 120 **egenart** utmärkande egenskap eller sätt
- 121 **allvetande** någon som vet eller tycks veta allt, används ofta om Gud
- 121 **allsmäktig** som har fullkomlig makt, särskilt om Gud
- 121 **utböling** nedsättande namn på en person från en annan trakt
- 121 **leva på nåder** leva med (och kanske på grund av) någon annans medkänsla, antyder en situation där någon sorts straff har mildrats eller uteblivit
- 125 **kärv** smak som ger en sträv känsla; *om person*: bister
- 128 **versmått** det rytmiska mönster som en dikt är uppbyggd på (ungefär som takten i musik)
- 135 **åskådlig** något som framstår tydligt
- 135 **utvikning** en avvikelse från det man egentligen talar eller skriver om
- 135 **karaktär** läggning och egenskaper som är typisk för en person
- 135 **ordknapp** någon som använder få ord
- 135 **eftermäle** omdöme om någon som dött
- 135 **karaktärisera** ange typiska kännetecken
- 140 **kärnfull** kraftigt och innehållsrikt yttrande
- 140 **dödsruna** kort levnadsbeskrivning över en avliden, ofta i tidning
- 140 **bragd** en utomordentlig prestation, ofta om sport/tävling (framförallt förr också ofta om insatser i krig)

- 140 **primitiv** ursprunglig, outvecklad
- 140 **prosa** ”vanlig berättande text”; den stil som t.ex. romaner och noveller är skriven i, följer ingen särskild form när det gäller rim och rytm så som lyrik (poesi) gör
- 140 **bokstavsrim** ord i en fras som börjar antingen på samma konsonant (”hus och hem”) eller på vokal, men då behöver det inte vara samma
- 140 **abstrakt** teoretisk, går inte att ta på; diffus, oklar; *motsats*: konkret
- 140 **konkret** som kan uppfattas med sinnen och i princip beröras (solen är alltså konkret även om man inte rent praktiskt kan ta på den)
- 140 **handfast** som utstrålar handlingskraft
- 140 **kompensera** ersätta, gottgöra, sona
- 140 **hacka** liten summa pengar
- 145 **tveklös** som inte tvekar
- 145 **mentalitet** själslig inriktning
- 145 **sinnlig** sensuell, som kan uppfattas (och njutas) med något av de fem sinnen
- 146 **naturmytisk** övernaturliga väsen såsom älvor, bergtroll eller näcken
- 151 **slå någon med häpnad** överraska

RENÄSSANSEN

SIDA

- 158 **vetgirig** nyfiken
- 158 **mångsidig** har kunskaper och färdigheter inom många olika områden
- 158 **anatomi** vetenskap som studerar människokroppens, djurens och växternas byggnad
- 158 **spegelskrift** bakvänd skrift som kan läsas i en spegel
- 158 **dynamisk** kännetecknas av kraft och rörelse
- 158 **individualism** uppfattning som värderar individens frihet och oberoende
- 159 **monopol** innebär att ett enda företag är ensamt om att tillverka en viss produkt
- 159 **proportion** storleks- eller måttförhållande (något kan t.ex. vara hälften så stort som något annat)
- 163 **tumult** bråk eller slagsmål med många inblandade
- 163 **ståndaktig** som inte ger sig
- 164 **bakslag** negativt resultat i förhandling, tävling eller organisation
- 164 **bondförnuft** enkelt förnuft inriktat på praktiska ting
- 164 **egoistisk** som bara tar hänsyn till sig själv
- 164 **kontrast** stark olikhet som ibland blir en motsats
- 168 **nationalstat** en etnisk och kulturell nation, statens medborgare tillhör denna nation
- 168 **administration** de metoder och tekniker som ledningen använder för att styra och kontrollera en verksamhet
- 169 **förslagen** som behärskar något tvivelaktiga metoder
- 169 **ond bråd död** ond, plötslig död, t.ex. ett mord
- 169 **belägenhet** det läge man är i, ”hur det är”
- 169 **genomlida** att vara med om något plågsamt från början till slut
- 169 **hemsöka** något drabbar ett område eller liknande och orsakar svåra skador
- 170 **samhällsstegen** (informellt) system, tankebild, för att gradera människor i ett samhälle utifrån deras samhällsställning, sociala anseende och inflytande
- 170 **lönnmörda** mörda någon i tysthet
- 171 **värja** en sorts svärd
- 171 **kallsinnig** visar inte, och styrs inte av, några positiva känslor
- 174 **rival** person som tävlar med någon annan om en viss persons kärlek
- 174 **girig** som är alltför starkt inriktad på att äga föremål och pengar
- 174 **osympatisk** någon/något som man tycker illa om
- 174 **hämndlystnad** vilja (stark längtan) att hämnas
- 176 **enfaldig** mycket dum och okunnig och därför lättlurad
- 176 **repertoar** de pjäser som spelas på en teater
- 176 **skenhelig** någon som försöker ge intryck av att vara from och godhjärtad
- 176 **gissla** att elakt kritisera
- 177 **representant** fungera som ombud för en person eller en grupp och ha liknande intressen/idéer som dessa
- 177 **högmödig** någon som värderar sin egen person och förmåga högt och samtidigt nedvärderar andra
- 177 **girig** som är alltför starkt inriktad på att äga föremål och pengar
- 177 **mellanhand** förmedlare mellan producent och konsument
- 178 **rättesnöre** som ger hjälp när man ska välja mellan olika handlingsalternativ
- 178 **fogde** person i medeltida städer som samlade in det som folket var satta att betala i skatt till kungen
- 178 **undersäte** medborgare i en stat, en som står under statens makthavare i rang
- 180 **rådsvill** har svårt att välja handlings sätt i en viss situation
- 180 **vämjelig** avskyvärd, motbudande, äcklig
- 180 **humle** en hög, slingrande växt som används vid ölframställning
- 185 **talisman** föremål som anses ha magisk kraft; amulett

UPPLYSNINGEN

SIDA

- 192 **censur** förhandsgranskning av tidningar, tidskrifter, böcker, teaterföreställningar, filmer, radio, tv osv.
- 192 **religionsfrihet** innebär att man får ha vilken religion man vill, men också att man är fri att välja bort religion
- 194 **deklaration** en tidigare vanlig benämning på en överenskommelse mellan flera stater
- 195 **husgeråd** redskap och materiel som är nödvändiga i ett hem/kök
- 195 **villebråd** de vilda djur som jägaren jagar
- 195 **elementär** grundläggande
- 195 **komfort** angenäm och praktisk bekvämlighet i inredning och service
- 195 **bönhörd** har fått en bön uppfylld
- 196 **civiliserad** ett välordnat samhälle med hög standard
- 196 **deportera** att under tvång förflytta någon till en avlägsen plats
- 196 **initiativförmåga** förmåga och vilja att självständigt sätta igång någon slags verksamhet
- 196 **optimism** uppfattning om att världen är god
- 196 **dygd** beundransvärd eller moralisk god egenskap
- 196 **stå högt i kurs** att ha gott anseende
- 196 **tillit** övertygelse om någons trovärdighet eller goda avsikter
- 196 **potential** inneboende möjligheter
- 196 **individualism** uppfattning som värderar individens frihet och oberoende
- 196 **inspirera** få någon att känna starka inre drivkrafter
- 197 **statsskick** formerna för statlig styrelse (t.ex. republik eller monarki)
- 197 **permanent** oavbruten
- 197 **vidskepelse** skrock
- 202 **fundamentalist** kallas den som vill återvända till en "ursprunglig" form av sin religion
- 202 **renlärig** menar att man ska följa de gamla (traditionella) principerna för en viss lära eller religion
- 202 **inskränkt** saknar kunskap och har fördomar om det mesta
- 202 **driva något till sin yttersta spets** fortsätta en konflikt tills dess att en motsättning blir nödvändig
- 203 **klarsynt** har förmåga att se hur saker och ting egentligen är
- 203 **samhällsförhållanden** så som det är i samhället
- 204 **entusiastisk** någon som känner hänförelse, gripenhet, glöd
- 205 **tolerant** som accepterar andras rätt att ha andra åsikter än ens egna
- 205 **vanstyre** dåligt politiskt styre i ett land, en kommun eller liknande
- 205 **anonymt** utan avsändare
- 205 **ironi** att säga motsatsen till vad man verkligen menar men med avsikten att åhörare eller läsare skall inse detta
- 208 **obduktion** medicinsk undersökning av en död människas kropp
- 208 **vidskepelse** skrock
- 208 **entusiasm** hänförelse, gripenhet, glöd
- 208 **ebonitstav** stav av hårdgummi, som lätt laddas elektriskt genom gnidning
- 210 **enväldig** som ensam har all makt att besluta
- 210 **finanser** förhållande mellan inkomster och utgifter/tillgångar och skulder
- 210 **opponera** att tala om att man inte håller med
- 210 **censur** förhandsgranskning av tidningar, tidskrifter, böcker, teaterföreställningar, filmer, radio- och tv-program osv.
- 210 **vidskepelse** skrock
- 210 **agitator** någon som bearbetar och påverkar människor att tycka på ett visst sätt

- 210 **privilegium** förmåner för en särskild grupp i samhället
- 211 **personifiera** att vara en konkret symbol för något abstrakt
- 211 **vidskepelse** skrock
- 212 **originell** som har unika eller ovanliga egenskaper
- 212 **allmångods** något som alla kan eller känner till
- 212 **riskera sitt skinn** riskera att bli skadad eller dödad
- 212 **tolerans** att acceptera andras rätt att ha andra åsikter än ens egna
- 212 **censur** förhandsgranskning av tidningar, tidskrifter, böcker, teaterföreställningar, filmer, radio- och tv-program osv.
- 212 **vidsyn** förmåga att förstå många olika uppfattningar och företeelser
- 212 **skändlig** riktigt elak och skamlig
- 212 **fanatism** nedsättande namn på religiösa eller politiska riktningar som hänsynslöst driver igenom sin uppfattning
- 212 **tvivelaktig** som man knappast kan tro på
- 213 **punga ut med** betala pengar för (ofta = ”betala ganska mycket”)
- 213 **ha vass tunga** någon som säger elakheter, gärna kvicka
- 213 **drygheit** högfärdighet
- 213 **spirituell** som uttrycker sig kvickt och elegant
- 215 **godtrogen** lite barnslig person som tror på orimliga eller osanna påståenden
- 218 **radikal** om någon eller något som eftersträvar mycket djupgående förändringar
- 218 **förfina** göra mer kultiverad; förbättra kvaliteten hos
- 218 **revolt** häftigt uppror mot de styrande i ett land
- 218 **motsägelsefull** som innehåller motstridiga tankegångar
- 219 **sensationell** som väcker sensation
- 219 **konsekvens** oundviklig följd (av viss handling)
- 222 **ackompanjera** stödja en melodi med musik, ”kompa”
- 224 **förfina** göra mer kultiverad, även förbättra kvaliteten hos
- 225 **robust** som tål påfrestningar väl
- 224 **vemodig** att känna stillsam saknad och sorg över något som upplevs som förlorat
- 224 **realistisk** liknar verkligheten och förskönar den inte; har sinne för vad som är praktiskt genomförbart (*realismen* är också en litterär riktning från 1800-talet och framåt)
- 229 **inventera** gå igenom och uppräta förteckning över något (t.ex. varor i en affär)
- 229 **redogörelse** längre förklarande utläggning av händelseförlopp eller komplicerat förhållande
- 229 **strapats** hård (kropp)sansträngning vid längre färd e.d., ofta äventyrlig sådan
- 230 **satiriker** person som (yrkesmässigt) skriver satirer
- 230 **satir** framställning som är ironisk eller hånfull på ett elegant och (ofta) träffande sätt
- 236 **värna** skydda någon eller något mot fara eller fattigdom
- 236 **samhällsform** typ av organisation av ett samhälle
- 237 **genre** typ av konstnärlig framställning där stil och/eller innehåll liknar varandra (t.ex. deckare, skräckfilm)
- 238 **prosa** ”vanlig berättande text”; den stil som t.ex. romaner och noveller är skriven i, följer ingen särskild form när det gäller rim och rytm så som lyrik (poesi) gör

1800-TALET

SIDA

- 242 **centralfigur** huvudperson
- 242 **reform** förbättring av någonting i samhället som genomförs genom att politiker fattar ett beslut
- 242 **revolutionär** som strävar efter en samhällsomstörtning
- 242 **privilegier** förmån
- 243 **inspiration** ingivelse som får en att känna starka inre drivkrafter
- 243 **omvälvning** stor förändring av samhällssituation eller liknande
- 243 **kulminera** nå sin höjdpunkt (= kulmen), nå toppen
- 245 **guldålder** enligt antika författare människoslåktets första och lyckligaste tid, då fred rådde och allt fanns i överflöd utan att människan behövde anstränga sig
- 245 **bokhållare** person som har till uppgift att sköta bokföring i företag (ngt föråldrat uttryck)
- 245 **administratör** tjänsteman som arbetar med kontorsbetonade uppgifter
- 245 **omvälvning** stor förändring av samhällssituation eller liknande
- 245 **entusiastisk** känner hänförelse, gripenhet, glöd
- 245 **rovdrift** hänsynslöst utnyttjande, ofta av naturtillgångar
- 245 **svärma** hänge sig åt romantiska känslor
- 246 **fredlös** kallades i äldre tid den person som p.g.a. ett brott, oftast mord, var utstött från samhället och dess lagar
- 246 **rättvisa skipas** rättvisa skapas
- 246 **vörda** ha och visa stor aktning för
- 246 **rättskaffens** rättvis
- 246 **skoningslös** som inte ger någon nåd
- 247 **smida medan järnet är varmt** passa på medan något är aktuellt
- 248 **utvidga** göra vidare, ofta om område
- 248 **sammansvärjning** (hemlig) överenskommelse om att utföra ett attentat, statskupp eller liknande
- 249 **sekularisera** göra mera världslig och därmed mindre andlig och mindre kyrklig
- 249 **godtycklig** slumpmässigt vald
- 249 **vidskepelse** skrock
- 249 **opinionsbildare** person eller företeelse som starkt påverkar människors åsikter
- 250 **fundamentalist** någon som vill återvända till en "ursprunglig" form av sin religion
- 251 **storhetsvansinne** psykiskt sjukdomstillstånd med överdriven självöverskattning
- 252 **delirium tremens** syndrom som uppkommer efter abstinens från alkohol eller beroendeskapande läkemedel
- 252 **skarp sinnig** utpräglad förmåga att tänka och analysera
- 252 **braskande** som har uppseendeväckande utformning eller utseende, särskilt om tidningsrubrik
- 258 **tumult** bråk eller slagsmål med många inblandade
- 258 **omvälvning** stor förändring av samhällssituation eller liknande
- 258 **intrigera** göra upp planer i syfte att skada någon
- 259 **frimodig** öppen och orädd
- 262 **girig** alltför starkt inriktad på att äga föremål och pengar
- 262 **vällusting** en som ständigt söker njutning
- 264 **väsenskild** mycket olik
- 267 **entusiastisk** någon som känner hänförelse, gripenhet, glöd
- 267 **odalbonde** älderdomligt namn på bonde som äger sin mark
- 267 **kynne** karaktärsdrag
- 267 **motbild** motsats; kontrast
- 270 **hänföra** härleda, väcka stark och oemotståndlig förtjusning hos någon
- 270 **citera** ordagrant återge avsnitt av text

- 271 **ockupant** någon som deltar i ockupation (= man intar av ett speciellt syfte, ofta politiskt, något man inte själv äger, t.ex. en byggnad eller ett land)
- 275 **besjåla** att fylla någons tankar och själsliv, ofta om ideal
- 275 **snikenhet** snålhet
- 275 **intrig** listig plan som syftar till att skada någon; handling i roman eller teaterstycke
- 275 **systematisk** som sker enligt visst system
- 275 **hyckleri** uppträda på ett falskt medmänskligt eller blygsamt sätt i syfte att vinna sympati
- 277 **välbärgad** förmögen, rik
- 277 **sadism** tvångsmässigt behov att förnedra, tvinga till underkastelse, tillfoga fysisk och psykisk smärta
- 277 **girighet** att vara alltför starkt inriktad på att äga föremål och pengar
- 277 **etsa sig fast** göra avtryck/intryck, fastna ordentligt och för lång tid, oftast om sinnesintryck
- 278 **moralist** person som försöker påverka andra till att göra så som denne person tycker är moraliskt riktigt
- 278 **medlidande** känsla av smärta och bekymmer inför andras svårigheter
- 278 **reform** en förbättring av någonting i samhället som genomförs genom att politiker fattar ett beslut
- 278 **egenartad** utmärkande egenskaper eller sätt
- 278 **karikatyr** bild av en person där typiska drag i personens utseende förstöras på ett skämtsamt eller förlöjligande sätt
- 279 **hamna i klorna på någon** vara i någons våld
- 279 **perspektiv** det som gör att man kan se djup i en bild; visst sätt att uppfatta eller analysera något
- 284 **säregen** avvikande eller karakteristiskt sätt att vara
- 284 **gestalt** figur, skepnad
- 291 **ska sig på någon** oförtjänt tjäna pengar genom någon annans förtjänst
- 291 **urholka** göra hål eller fördjupning; att ta bort något värdefullt
- 292 **farso** epidemi; smittsam sjukdom som härjar
- 292 **förslagen** som behärskar något tvivelaktiga metoder
- 292 **hårdhudad** som inte berörs av psykiska eller känslomässiga påfrestningar
- 292 **korruption** när någon missbrukar sin ställning genom att ta mutor
- 292 **intrig** listig plan som syftar till att skada någon; handling i roman eller teaterstycke
- 293 **stabilitet** fasthet, stadga
- 294 **osedlighet** något som bryter mot moralens bud, ofta i sexuella avseenden; omoraliskt
- 294 **förljugen** som ger en falsk bild av verkligheten
- 294 **opinion** en samling åsikter, attityder och värderingar
- 299 **opartisk** att vara neutral, inte välja sida
- 299 **obarmhärtig** någon som visar brist på förståelse och medkänsla
- 299 **dissekera** skära upp och sönderdela en kropp för att studera den; noggrant analysera
- 299 **skoningslös** som inte ger någon nåd
- 301 **realism** konst och litteratur som skildrar verkligheten
- 301 **driva något till sin yttersta spets** fortsätta en konflikt tills dess att en motsättning blir nödvändig
- 301 **förfinad** ha blivit mer kultiverad, även fått förbättrad kvalitet
- 301 **kontrast** stark olikhet som ibland blir en motsats
- 302 **censur** förhandsgranskning av tidningar, tidskrifter, böcker, teaterföreställningar, filmer, radio- och tv-program osv.
- 302 **överrumplad** ertappad, överraskad
- 302 **arkebusering** avrättning genom att man skjuter ihjäl den dömda

- 303 **exekutionspatrull** de som utför en arkebusering
- 303 **ödesmättad** som är av avgörande betydelse
- 303 **underdånig** som (tydligt) visar medvetenhet om sin underordnade ställning
- 303 **hemställan** formell begäran till myndighet; bön, vädjan
- 303 **tukthus** straffanstalt för lösdrivare och småförbrytare i bl.a. Sverige under 1600- och 1700-talen
- 303 **skenavrättning** att låtsas avrätta någon
- 303 **fanatisk** som hårt och blint kämpar för något och är övertygad om att alla motståndare har fel; extrem
- 305 **förstockad** helt omöjlig att påverka till det bättre, inte sällan också lite gammaldags och bakåtsträvande
- 309 **auktoritet** en person eller grupp som har inflytande över en annan person
- 309 **ockrare** person som privat lånar ut pengar mot oskäligen ränta
- 309 **misär** mycket dåliga levnadsförhållanden
- 315 **ärelysten** som känner starkt begär efter att vinna ära
- 315 **(en) värja** ett slags svärd
- 315 **livgarde** elittrupp som formellt har till huvuduppgift att skydda kunglig person
- 315 **förtrogna** de människor som en viss person har förtroende för
- 315 **sol-och-våra** artigt och skenbart kärleksfullt uppvakta en kvinna i syfte att lura av henne pengar
- 316 **referat** koncentrerad version av en längre text där det väsentligaste finns med
- 318 **sensation** oväntad, uppseendeväckande händelse
- 318 **genre** typ av konstnärlig framställning där stil och/eller innehåll liknar varandra (t.ex. deckare, skräckfilm)
- 318 **element** *här*: beståndsdel, komponent
- 320 **dramatiker** författare av dramatik (teater)
- 320 **upptakt** inledning
- 320 **dräplig** rolig på ett skrattretande sätt
- 320 **dramatisk** som utspelar sig på ett spännande och uppskakande sätt
- 321 **gårdsgård** stängsel av äldre typ, bestående av hopfogade trästörar eller upplagda stenar
- 322 **svindleri** att luras ekonomiskt; att sprida vilseledande uppgifter för att påverka priset på något
- 322 **frodas** snabbt växa p.g.a. god miljö
- 322 **korruption** när någon missbrukar sin ställning genom att ta mutor
- 322 **röta** förruttnelse
- 322 **recensent** person som skriver recensioner i tidningar, kritiker
- 322 **nidbild** mycket negativ och elak bild av någon, karikatyr
- 322 **gyckla** driva med, skoja
- 322 **etablissemang** samhällsordningen och dess försvarare
- 323 **sinnlig** sensuell, som kan uppfattas och njutas med något av de fem sinnen
- 323 **hätsk** som på ett aggressivt sätt visar motvilja mot någon
- 323 **hyckleri** uppträda på ett falskt blygsamt sätt i syfte att vinna förtroende
- 323 **rebellisk** person som är inriktad på uppror
- 323 **upplopp** brott som innebär att en folksamling med förenat våld sätter sig upp mot en myndighet
- 325 **omstridd** som det råder stor oenighet om, omdebatterad
- 325 **skinnflä** ta bort skinnet på, här används uttrycket bildligt
- 332 **bevingad** *här*: ungefär = underbar (bevingade ord = sådant som någon sagt eller skrivit och som har blivit känt och fortfarande används av många människor)
- 332 **förbarma sig** visa medlidande och hjälpa någon som befinner sig i en svår situation
- 339 **sentimental** gråtmild, lättörd
- 339 **episod** händelse

- 340 **eggande** drivande, hetsande
- 340 **väckelse** plötsligt komma till kristen tro ofta i samband med någon extatisk upplevelse; frälsning
- 340 **naiv** barnslig, omedveten
- 340 **godtrogen** lite barnslig person som tror på orimliga eller osanna påståenden
- 344 **barnsäng** *här*: gammal benämning på de första sex veckorna efter en förlossning
- 344 **tafatt** bortkommen, fumlig
- 344 **frånstötande** äcklig
- 349 **avkrok** trakt eller ort som ligger ensligt
- 349 **exotisk** som har att göra med fjärran (tropiska) länder
- 349 **ståndpunkt** utgångspunkt från vilken man bedömer en situation och bildar sig en åsikt
- 349 **storvulna** mäktiga och imponerande (används ofta som en antydning om att det är lite för mycket)
- 354 **kuva** besegra
- 354 **vemod** känsla av stillsam saknad och sorg över något som upplevs som förlorat
- 354 **resignation** känsla av trötthet och besvikelse då man insett omöjligheten i att uppnå visst mål
- 355 **ämbetsverk** statlig förvaltningsmyndighet
- 355 **flanör** person som vandrar omkring utan bestämt mål, oftast i stadsmiljö
- 355 **tungsint** (återkommande) nedstämd
- 358 **pessimist** person som ser dystert på tillvaron och ständigt väntar sig sämsta möjliga resultat
- 358 **håglös** likgiltigt, viljelös
- 358 **svärmod** dyster
- 358 **stilbildare** person som ger upphov till viss stil inom visst område
- 358 **kulminera** nå sin höjdpunkt (= kulmen), nå toppen
- 358 **episod** händelse
- 359 **lägmält** med låg röst, försiktigt
- 359 **lyhörd** som lätt uppfattar och tar hänsyn till något
- 367 **global** företeelse som omfattar hela världen
- 367 **konfrontation** motsättning, konflikt

Idiom och uttryck

ANTIKEN

- 6 **hålla stånd** stanna och göra motstånd, försvara sig; härda ut
- 7 **knäppa någon på näsan** att övermodigt, men betydelselöst, trakassera någon
- 7 **stå sig slätt** klara sig ganska dåligt mot eller inför någon eller något
- 15 **den röda tråden** genomgående ämne eller tanke i exempelvis en text; sammanhang

MEDELTIDEN

- 119 **sitta trångt** *bildligt uttryck*: befinna sig i en svår position
- 120 **stifta lagar** skriva lagar
- 121 **leva på nåder** leva med (och kanske på grund av) någon annans medkänsla, antyder en situation där någon sorts straff har mildrats eller uteblivit
- 140 **en hacka** en (mindre) summa pengar
- 151 **slå någon med häpnad** överraska

RENÄSSANSEN

- 169 **ond bråd död** plötsligt, chockartat dödsfall, t.ex. ett mord

UPPLYSNINGEN

- 196 **stå högt i kurs** ha gott anseende
- 202 **driva något till sin yttersta spets** fortsätta en konflikt tills dess att en motsättning blir nödvändig
- 212 **riskera sitt skinn** riskera att bli skadad eller dödad
- 213 **punga ut med** betala pengar för (ofta = ”betala ganska mycket”)
- 213 **ha en vass tunga** säga kvicka och lite elaka saker

1800-TALET

- 246 **rättvisa skipas** rättvisa skapas
- 247 **smida medan järnet är varmt** passa på medan något är aktuellt
- 278 **etsa sig fast** göra avtryck/intryck, fastna ordentligt och för lång tid, oftast om sinnesintryck
- 279 **hamna i klorna på någon** vara i någons våld
- 291 **sko sig på någon** oförtjänt tjäna pengar genom någon annans förtjänst
- 301 **driva något till sin yttersta spets** fortsätta en konflikt tills dess att en motsättning blir nödvändig
- 315 **sol-och-våra** artigt och skenbart kärleksfullt uppvakta en kvinna, i syfte att lura av henne pengar

Alfabetisk ordlista

A

- abstrakt** teoretisk, går inte att ta på; diffus, oklar; *motsats*: konkret 140
- ackompanjera** stödja en melodi med musik, ”kompa” 222
- administration** de metoder och tekniker som ledningen använder för att styra och kontrollera en verksamhet 168
- administratör** tjänsteman som arbetar med kontorsbetonade uppgifter 245
- agitator** någon som bearbetar och påverkar människor att tycka på ett visst sätt 210
- allierad** bundsförvant, i samma ”lag” 88
- allmängods** något som alla kan eller känner till 212
- allsmäktig** som har fullkomlig makt, särskilt om Gud 121
- allvetande** någon som vet eller tycks veta allt, används ofta om Gud 121
- anatomi** vetenskap som studerar människokroppens, djurens och växternas byggnad 158
- anonymt** utan avsändare 205
- arkebusering** avrättning genom att man skjuter ihjäl den dömda 302
- auktoritet** en person (grupp, institution) som har inflytande över en annan person 111, 309
- avkrok** trakt eller ort som ligger ensligt 349

B

- bakslag** negativt resultat i förhandling, tävling eller organisation 164
- barbari** brist på kultur och förfinat levnadssätt 119
- barnsäng** *bär*: gammal benämning på de första sex veckorna efter en förlossning 344
- belägenhet** det läge man är i, ”hur det är” 169
- besjäl** att fylla någons tankar och själsliv, ofta om ideal 275
- bevingad** bevingade ord = sådant som någon sagt eller skrivit och som har blivit känt och fortfarande används av många människor (*bär* = underbar) 332
- bokhållare** person som har till uppgift att sköta bokföring i företag (ngt föråldrat uttryck) 245
- bokstavsrim** ord i en fras som börjar antingen på samma konsonant (”*bus och bem*”) eller på vokal, men då behöver det inte vara samma 140
- bondförnuft** enkelt förnuft inriktat på praktiska ting 164
- bragd** en utomordentlig prestation, ofta om sport/tävling (framförallt förr också ofta om insatser i krig) 140
- braskande** som har uppseendeväckande utformning eller utseende, särskilt om tidningsrubrik 252
- bönhörd** har fått en bön uppfylld 195

C

- censur** förhandsgranskning av tidningar, tidskrifter, böcker, teaterföreställningar, filmer, radio- och tv-program osv 192, 210, 212, 302
- centralfigur** huvudperson 242
- citera** att ordagrant återge avsnitt av text 270
- civiliserad** ett välordnat samhälle med hög standard 196
- cynisk** föraktar människor och bryr sig inte om andras olyckor och lidanden 113, 114

D

deklaration en tidigare vanlig benämning på en överenskommelse mellan flera stater 194

delirium tremens syndrom som uppkommer efter abstinens från alkohol eller beroendeskapande läkemedel 252

deportera att under tvång förflytta någon till en avlägsen plats 196

diskretion att undvika att väcka uppmärksamhet 97

dissekera skära upp och sönderdela en kropp för att studera den, även noggrant analysera 299

dramatiker författare av dramatik (teater) 320

dramatisk som utspelar sig på ett spännande och uppskakande sätt 320

driva något till sin yttersta spets fortsätta en konflikt tills dess att en motsättning blir nödvändig 202, 301

dryghet högfärdighet 213

dräplig rolig på ett skrattretande sätt 320

dygd beundransvärd eller moralisk god egenskap 196

dynamisk som kännetecknas av kraft och rörelse 158

däst uppsvälld och slö efter att ha ätit för mycket 80

dödsruna kort levnadsbeskrivning över en avliden, ofta i tidning 140

E

ebonitstav stav av hårdgummi, som lätt laddas elektriskt genom gnidning 208

eftermäle omdöme om någon som dött 135

egenart utmärkande egenskap eller sätt 120

egenartad som har utmärkande egenskaper eller sätt 278

eggande drivande, hetsande 340

egoistisk som bara tar hänsyn till sig själv 164

element *här*: beståndsdel, komponent 318

elementär grundläggande 195

enfaldig mycket dum och okunnig och därför lättlurad 176

entusiasm hänförelse, gripenhet, glöd 208

entusiastisk någon som känner hänförelse, gripenhet, glöd 204, 245, 267

enväldig som ensam har all makt att besluta 210

episod händelse 339, 358

etablissemang samhällsordningen och dess försvarare 322, 325

etikett regler för hur man uppför sig 97

etsa sig fast göra avtryck/intryck, fastna ordentligt och för lång tid, oftast om sinnesintryck 280

examina flera examensprov, slutprov i en utbildning 113

exekutionspatrull de som utför en arkebusering 303

exotisk som har att göra med fjärran (tropiska) länder 349

F

fakultet avdelning vid ett universitet där ämnen som har med varandra att göra ingår 113

fanatisk som hårt och blint kämpar för något och är övertygad om att alla motståndare har fel; extrem 303

fanatism nedsättande namn på religiösa eller politiska riktningar som hänsynslöst driver igenom sin uppfattning 212

farsot epidemi; smittsam sjukdom som härjar 292

finanser förhållande mellan inkomster och utgifter samt mellan tillgångar och skulder 210

flanör person som vandrar omkring utan bestämt mål, ofta i stadsmiljö 355

fogde person i medeltida städer som samlade in det som folket var satta att betala i skatt till kungen 178

fredlös kallades i äldre tid den person som p.g.a. ett brott, oftast mord, var utstött från samhället och dess lagar 246

frimodig öppen och orädd 259

frodas snabbt växa p.g.a. god miljö 322

frånstötande äcklig 344

fundamentalist någon som vill återvända till en ”ursprunglig” form av sin religion 202, 250

förbarma sig visa medlidande och hjälpa någon som befinner sig i en svår situation 332

förfina göra mer kultiverad och vårdad; förbättra kvaliteten hos 218, 224

förfinad ha blivit mer kultiverad, även fått förbättrad kvalitet 303

förljugen som ger en falsk bild av verkligheten 294

förslagen som behärskar något tvivelaktiga metoder 169, 175, 292

förstockad helt omöjlig att påverka till det bättre, inte sällan också lite gammaldags och bakåtsträvande 303

förtrogna de människor som viss person har förtroende för 315

G

genomlida att vara med om något plågsamt från början till slut 169

genre typ av konstnärlig framställning där stil och/eller innehåll liknar varandra (t.ex. deckare, skräckfilm) 237, 318

gestalt figur, skepnad 284

girig som är alltför starkt inriktad på att äga föremål och pengar 174, 177, 262, 277

girighet att vara alltför starkt inriktad på att äga föremål och pengar 277

gissla att elakt kritisera 176

global företeelse som omfattar hela världen 367

godtrogen lite barnslig person som tror på orimliga eller osanna påståenden 215, 340

godtycklig slumpmässigt vald 249

guldålder enligt antika författare människoslåktets första och lyckligaste tid, då fred rådde och allt fanns i överflöd utan att människan behövde anstränga sig 245

gyckla driva med, skoja 322

gårdsgård stängsel av äldre typ, bestående av hopfogade trästörar eller upplagda stenar 321

H

ha vass tunga någon som säger elakheter, gärna kvicka 213

hacka (mindre) summa pengar 140

hamna i klorna på någon vara i någons våld 279

handfast som utstrålar handlingskraft 140

hemställan formell begäran till myndighet; bön, vädjan 303

hemsöka något drabbar ett område eller liknande och orsakar svåra skador 169

hird följe av fria krigare som frivilligt anslutit sig till en kung eller en annan mäktig man 80

humle en hög, slingrande växt som används vid ölframställning 180

husgeråd redskap och materiel som är nödvändiga i ett hem/kök 195

hyckleri uppträda på ett falskt blygsamt sätt i syfte att vinna förtroende 277, 325

håglös likgiltigt, viljelös 358

hårdhudad som inte berörs av psykiska eller känslomässiga påfrestningar 292

hämndlystnad vilja (stark längtan) att hämnas 174

hänföra härleda; väcka stark och oemotståndlig förtjusning hos någon 270

hätsk som på ett aggressivt sätt visar motvilja mot någon 323

högmödig någon som värderar sin egen person och förmåga högt och samtidigt nedvärderar andra 177

I

individualism uppfattning som värderar individens frihet och oberoende 158, 159, 196

initiativförmåga förmåga och vilja att självständigt sätta igång någon slags verksamhet 196

inskränkt saknar kunskap och har fördomar om det mesta 202

inspiration ingivelse som får en att känna starka inre drivkrafter 243

inspirera få någon att känna starka inre drivkrafter 196

intrig listig plan som syftar till att skada någon; handling i roman eller teaterstycke 104, 275, 292

intrigera göra upp planer i syfte att skada någon 258

inventera gå igenom och upprätta förteckning över något (t.ex. varor i en affär) 229

ironi säga motsatsen till vad man verkligen menar men med avsikten att åhörare eller läsare skall inse detta 205

ironisk någon som säger motsatsen till vad man verkligen menar men med avsikten att åhörare eller läsare skall inse detta 212

K

kallsinnig visar inte, och styrs inte av, några positiva känslor 171

karaktär läggning och egenskaper som är typisk för en person 135

karaktärisera ange typiska kännetecken 135

karikatyr en bild av en person där typiska drag i personens utseende förstörats på ett skämtsamt eller förlöjligande sätt 278

klarsynt som har förmåga att se hur saker och ting egentligen är 203

komfort angenäm och praktisk bekvämlighet i inredning och service 195

kompensera ersätta, gottgöra, sona 140

konfrontation motsättning, konflikt 367

konkret som kan uppfattas med sinnena och i princip beröras (solen är alltså konkret även om man inte rent praktiskt kan ta på den) 140

konsekvens oundviklig följd (av viss handling) 219

kontrast stark olikhet som ibland blir en motsats 164, 303

korruption när någon missbrukar sin ställning genom att ta mutor 292, 322

kulminera nå sin höjdpunkt (=kulmen), nå toppen 243, 358

kuva besegra 354

kynne karaktärsdrag 267

kärnfull kraftigt och innehållsrikt yttrande 140

kärv smak som ger en sträv känsla; *om person*: bister 125

L

leva på nåder leva med (och kanske på grund av) någon annans medkänsla, antyder en situation där någon sorts straff har mildrats eller uteblivit

livgarde elittrupp som formellt har till huvuduppgift att skydda kunglig person 315

lyhörd som lätt uppfattar och tar hänsyn till något 358

lägmält med låg röst. försiktigt 359

lättsinne brist på eftertanke och allvar 112

lönmörda mörda någon i tysthet 170

M

medlidande känsla av smärta och bekymmer inför andras svårigheter 278

mellanhand förmedlare mellan producent och konsument 177

mentalitet själslig inriktning 145

missionera arbeta med att sprida en (viss) religion 119

misär mycket dåliga levnadsförhållanden 309

monopol innebär att ett enda företag är ensamt om att tillverka en viss produkt 159

moralist person som försöker påverka andra till att göra så som denne person tycker är moraliskt riktigt 278
motbild motsats; kontrast 267
motsägelsefull som innehåller motstridiga tankegångar 218
mångsidig har kunskaper och färdigheter inom många olika områden 158

N

nagelfara noggrant granska varje detalj 111
naiv barnslig, omedveten 340
nationalstat en etnisk och kulturell nation, statens medborgare tillhör denna nation 168
naturmytisk övernaturliga väsen såsom älvor, bergtroll eller näcken 146
nidbild mycket negativ och elak bild av någon; karikatyr 322

O

obarmhärtig någon som visar brist på förståelse och medkänsla 299
obduktion medicinsk undersökning av en död människas kropp 208
ockrare någon som privat lånar ut pengar mot väldigt hög ränta 114, 309
ockupant någon som deltar i ockupation (= man intar av ett speciellt syfte, ofta politiskt, något man oftast inte själv äger, t.ex. en byggnad) 271
odalbonde ålderdomligt namn på bonde som äger sin mark 267
omkväde omkväde ett slags refräng i en dikt (framförallt i de medeltida balladerna) 114
omstridd som det råder stor oenighet om; omdebatterad 325
omvälvning stor förändring av samhällssituation eller liknande 243, 245, 259
ond bråd död ett chockartat dödsfall, t.ex. ett mord 69
opartisk att vara neutral, inte välja sida 301
opinion en samling åsikter, attityder och värderingar 294
opinionsbildare person eller företeelse som starkt påverkar människors åsikter 249
opponera att tala om att man inte håller med 210
optimism uppfattning om att världen är god 196
ordknapp någon som använder få ord 135
originell som har unika eller ovanliga egenskaper 212
osedlighet något som bryter mot moralens bud, ofta i sexuella avseenden; omoraliskt 294
osympatisk någon/något som man tycker illa om 174

P

permanent oavbruten 197
personifiera att vara en konkret symbol för något abstrakt 211
perspektiv det som gör att man kan se djup i en bild; visst sätt att uppfatta eller analysera något 279, 285
pessimist person som ser dystert på tillvaron och ständigt väntar sig sämsta möjliga resultat 358
potential inneboende möjligheter 196
primitiv ursprunglig, outvecklad 140
privilegier förmån 245
privilegium förmåner för en särskild grupp i samhället 210
proportion storleks- eller måttförhållande(något kan t.ex. vara hälften så stort som något annat) 159
prosa ”vanlig berättande text”; den stil som t.ex. romaner och noveller är skrivna i, följer ingen särskild form när det gäller rim och rytm så som lyrik (poesi) gör 140
punga ut med betala pengar för (ofta = ”betala ganska mycket”) 213

R

- radikal** om någon eller något som eftersträvar mycket djupgående förändringar.
218
- realism** konst och litteratur som skildrar verkligheten 112, 301
- realistisk** liknar verkligheten och förskönar den inte; har sinne för vad som är praktiskt genomförbart (*realismen* är också en litterär riktning från 1800-talet och framåt) 114, 224
- rebellisk** person som är inriktad på uppror 323
- recensent** person som skriver recensioner i tidningar, kritiker 322
- redogörelse** längre förklarande utläggning av händelseförlopp, komplicerat förhållande 229
- referat** koncentrerad version av en längre text där det väsentligaste finns med 316
- reform** förbättring av någonting i samhället som genomförs genom att politiker fattar ett beslut 242, 278
- religionsfrihet** innebär att man får ha vilken religion man vill, men också att man är fri att välja bort religion 192
- renlärig** som menar att man ska följa de gamla (traditionella) principerna för en viss lära eller religion 202
- repertoar** de pjäser som spelas på en teater 176
- representant** fungera som ombud för en person eller en grupp och ha liknande intressen/idéer som dessa 177
- resignation** känsla av trötthet och besvikelse då man insett omöjligheten i att uppnå visst mål 354
- revolt** häftigt uppror mot de styrande i ett land 218
- revolutionär** som strävar efter en samhällsomstörtning 242
- riskera sitt skinn** riskera att bli skadad eller dödad 212
- rival** person som tävlar med någon annan om en viss persons kärlek 174
- robust** som tål påfrestningar väl 225
- rovdrift** hänsynslöst utnyttjande, ofta av naturtillgångar 247, 277
- råbarkad** hård och okänslig 88
- rådvill** att ha svårt att bestämma sig för det lämpligaste handlings sättet i en viss situation 180
- rättesnöre** som ger hjälp när man ska välja mellan olika handlingsalternativ 178
- rättskaffens** rättvis 246
- rättvisa skipas** rättvisa skapas 246
- röta** förruttnelse 322

S

- sadism** tvångsmässigt behov att förnedra, tvinga till underkastelse, tillfoga fysisk och psykisk smärta 277
- samhällsform** typ av organisation av ett samhälle 236
- samhällsförhållanden** så som det är i samhället 203
- samhällsstegen** (informellt) system, tankebild, för att gradera människor i ett samhälle utifrån deras samhällsställning, sociala anseende och inflytande 170
- sammansvärjning** (hemlig) överenskommelse om att utföra ett attentat, statskupp eller liknande 248
- satir** framställning som är ironisk eller hånfull på ett elegant och (ofta) träffande sätt 230
- satiriker** person som (yrkesmässigt) skriver satirer 230
- sekularisera** göra mera världslig och därmed mindre andlig och mindre kyrklig 249
- sensation** oväntad, uppseendeväckande händelse 318
- sensationell** som väcker sensation 219
- sentimental** gråtmild, lättörd 339
- sinnlig** sensuell, som kan uppfattas (och njutas) med något av de fem sinnen 145, 323

sitta trångt *bildligt uttryck*: befinna sig i en svår position 119
skarp sinnig utpräglad förmåga att tänka och analysera 252
skenavrättning att låtsas avrätta någon 303
skenhelig någon som försöker ge intryck av att vara from och godhjärtad 176
skinnflå att ta bort skinnet; här används uttrycket bildligt 325
sko sig på någon att oförtjänt tjäna pengar genom någon annans förtjänst 291
skoningslös som inte ger någon nåd 246, 299
skändlig riktigt elak och skamlig 212
slå någon med häpnad överraska 151
smida medan järnet är varmt passa på medan något är aktuellt 247
snikenhet snålhet 275
solochvåra att artigt och skenbart kärleksfullt uppvakta en kvinna, i syfte att lura av henne pengar 315
spegelskrift bakvänd skrift som kan läsas i en spegel 158
spekulant någon som vill köpa värdefull egendom 114
spirituell som uttrycker sig kvickt och elegant 213
stabilitet fasthet, stadga 293
statsskick formerna för statlig styrelse (t.ex. republik eller monarki) 197
stifta lagar skapa eller inrätta lagar 120
stilbildare person som ger upphov till viss stil inom visst område 358
storhetsvansinne psykiskt sjukdomstillstånd med överdriven självöverskattning 251
storvulna mäktiga och imponerande (används ofta som en antydning om att det är lite för mycket) 349
strapats hård (kropp)s ansträngning vid längre färd e.d., ofta äventyrlig sådan 229
stå högt i kurs att ha gott anseende 196
ståndaktig som inte ger sig 163
ståndpunkt utgångspunkt från vilken man bedömer en situation och bildar sig en åsikt 349
svindleri att luras ekonomiskt; att sprida vilseledande uppgifter för att påverka priset på något 322
svärmod dyster 358
svärma hänge sig åt romantiska känslor 245
systematisk som sker enligt visst system 275
säregen att vara på ett avvikande eller karakteristiskt sätt 284

T

tafatt bortkommen, fumlig 344
talisman föremål som anses ha magisk kraft; amulett 185
teologi en religions lärosystem; ”teorin bakom religionen” 113
tillit övertygelse om någons trovärdighet eller goda avsikter 196
tolerans att acceptera andras rätt att ha andra åsikter än ens egna 212
tolerant att acceptera andras rätt att ha andra åsikter än ens egna 205
trossats kortfattad sammanfattning av vad en religiös eller vetenskaplig lära står för
 III
tukthus straffanstalt för lösdrivare och småförbrytare i bl.a. Sverige under 1600- och 1700-talen 303
tumult bråk eller slagsmål med många inblandade 163, 258
tungsint (återkommande) nedstämdhet 355
tveklös som inte tvekar 145
tvelaktig som man knappast kan tro på 212

U

- underdånig** som (tydligt) visar medvetenhet om sin underordnade ställning 303
underordna placera någon i en beroendeställning av någon annan 85
undersäte medborgare i en stat, en som står under statens makthavare i rang 119, 178
upplopp brott som innebär att en folksamling med förenat våld sätter sig upp mot en myndighet 323
upptakt inledning 320
urholka göra hål eller fördjupning, även att ta bort något värdefullt 291
utböling nedsättande namn på en person från en annan trakt 121
utvidga göra vidare, ofta om område 248
utvikning en avvikelse från det man egentligen talar eller skriver om 135

V

- vanstyre** dåligt politiskt styre i ett land, en kommun eller liknande 205
vemod känsla av stillsam saknad och sorg över något som upplevs som förlorat 354
vemodig att känna stillsam saknad och sorg över något som upplevs som förlorat 224
versmått det rytmiska mönster som en dikt är uppbyggd på (ungefär som takten i musik) 128
vetgirig nyfiken 158
vidskepelse skrock 197, 208, 211, 249
vidsyn förmåga att förstå många olika uppfattningar och företeelser 212
vildebråd de vilda djur som jägaren jagar 195
väckelse plötsligt komma till kristen tro ofta i samband med någon extatisk upplevelse; frälsning 340
välbärgad förmögen, rik 276
vällusting en som ständigt söker njutning 262
vämjelig avskyvärd, motbudande, äcklig 180
(en) värja en sorts svärd 171
värna att skydda någon eller något mot fara eller fattigdom 236
väsensskild mycket olik 264
vörda ha och visa stor aktning för 246

ÅÄÖ

- åskädlig** något som framstår tydligt 135
ämbetsverk statlig förvaltningsmyndighet 355
ärelysten som känner starkt begär efter att vinna ära 315
ödesmättad som är av avgörande betydelse 303
överrumplad ertappad, överraskad 302